

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ PHƯƠNG THỦY

**HỆ THỐNG TRUYỀN THUYẾT VÀ LỄ HỘI
VỀ VÕ TƯỚNG DƯƠNG TỰ MINH
Ở THÁI NGUYÊN**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Thái Nguyên, năm 2013

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ PHƯƠNG THỦY

**HỆ THỐNG TRUYỀN THUYẾT VÀ LỄ HỘI
VỀ VÕ TƯỚNG DƯƠNG TỰ MINH
Ở THÁI NGUYÊN**

Chuyên ngành: Văn Học Việt Nam

Mã số: 60220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. Nguyễn Hằng Phương

Thái Nguyên, năm 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan các số liệu và kết quả nghiên cứu nêu trong luận văn là trung thực, khách quan và chưa có ai công bố trong bất cứ công trình nghiên cứu nào.

Tôi xin cam đoan các thông tin trích dẫn trong luận văn đều ghi rõ nguồn gốc

Thái Nguyên, ngày 2 tháng 4 năm 2013

Tác giả Luận văn

Nguyễn Thị Phương thủy

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới cô giáo hướng dẫn khoa học **PGS.TS. Nguyễn Hằng Phương** đã tận tình dạy bảo, hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong quá trình hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, Ban chủ nhiệm khoa Ngữ văn, Ban chủ nhiệm khoa Sau đại học trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã giúp đỡ, tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong quá trình học tập cũng như trong quá trình thực hiện luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè và người thân, các anh các chị bạn đọc đã động viên và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013.

Tác giả:

Nguyễn Thị Phương Thủy

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	3
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	6
3.1. Mục đích nghiên cứu	6
3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu	7
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	7
4.1. Đối tượng nghiên cứu.....	7
4.2. Phạm vi nghiên cứu	7
5. Phương pháp nghiên cứu.....	8
6. Đóng góp của luận văn.....	8
7. Cấu trúc của luận văn	9
NỘI DUNG	10
Chương 1. MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG, CƠ SỞ NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI...	10
1.1. Sơ lược về điều kiện tự nhiên, xã hội, văn hóa, truyền thống lịch sử ở Thái Nguyên.....	10
1.1.1 Điều kiện tự nhiên	10
1.1.2. Đặc điểm kinh tế, xã hội	12
1.1.3. Đời sống văn hóa và truyền thống lịch sử.....	14
1.2. Truyền thuyết và lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên.....	17
1.2.1. Truyền thuyết.....	17
1.2.1.1. Khái niệm truyền thuyết.....	17
1.2.1.2. Truyền thuyết về Dương Tự Minh trong hệ thống truyền thuyết ở Thái Nguyên.....	19
1.2.2. Lễ hội.....	22

1.2.2.1. Khái niệm lễ hội.	22
1.2.2.2. Hệ thống lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên	23
Chương 2. NỘI DUNG VÀ THI PHÁP CỦA TRUYỀN THUYẾT VỀ DƯƠNG TỰ MINH Ở THÁI NGUYÊN	27
2.1. Nội dung truyền thuyết về Dương Tự Minh	27
2.1.1. Phản ánh một cách cụ thể thời kỳ lịch sử đầy biến động của dân tộc	27
2.1.2. Thể hiện tấm lòng kính yêu của người dân với vị anh hùng dân tộc	33
2.2. Một số yếu tố thi pháp	40
2.2.1. Nghệ thuật kết cấu	40
2.2.2. Hình tượng nhân vật	42
2.2.3. Thời gian và không gian nghệ thuật	47
Chương 3. LỄ HỘI VÀ MỐI QUAN HỆ GIỮA TRUYỀN THUYẾT VỚI LỄ HỘI VỀ DƯƠNG TỰ MINH Ở THÁI NGUYÊN	51
3.1. Lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên	51
3.1.1. Lễ hội đền Đuôm	51
3.1.2. Lễ hội chùa Phố Hương	57
3.1.3. Lễ hội đền Lục Giáp	60
3.1.4. Lễ hội đình - đền - chùa Cầu Muối	64
3.2. Mối quan hệ giữa truyền thuyết và lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên ...	71
3.2.1. Vài nét về mối quan hệ giữa Folkore và thực tiễn	71
3.2.2. Mối quan hệ giữa truyền thuyết và lễ hội về Dương Tự Minh	74
KẾT LUẬN	82
TÀI LIỆU THAM KHẢO	86
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1. Thái Nguyên là một tỉnh thuộc vùng núi phía Bắc Việt Nam, là mảnh đất có bề dày lịch sử và truyền thống văn hóa lâu đời. Nơi đây mảnh đất địa linh đã sinh thành nên biết bao bậc danh tướng. Thế nhưng, để trở thành một hình tượng đi vào đời sống văn học, văn hóa dân gian như võ tướng Dương Tự Minh không phải là trường hợp phổ biến. Điều đó cho thấy, danh nhân Dương Tự Minh là một hiện tượng mang dấu ấn đậm nét trong lịch sử văn hóa Việt Nam.

Dương Tự Minh sinh ra và lớn lên trên quê hương Thái Nguyên. Giặc phương Bắc xâm lược, vốn có lòng yêu nước, căm thù giặc sâu sắc, Dương Tự Minh đã góp sức mình cùng dân tộc đánh giặc, lập nên những chiến công vang dội. Công lao và đức độ của ông được nhân dân ghi nhớ, truyền tụng thể hiện qua việc lập đền thờ tưởng nhớ ông ở các huyện, thành trong tỉnh Thái Nguyên. Hàng năm, nhân dân Thái Nguyên tổ chức lễ hội để ghi nhớ những chiến công cùng đức độ của ông, nhắc nhở các thế hệ con cháu lòng biết ơn, tiếp nối truyền thống của cha ông. Câu chuyện về con người này trong tiềm thức của nhân dân trở thành người anh hùng có công trong việc đánh đuổi giặc ngoại xâm, bảo vệ quê hương, đất nước, đem lại cuộc sống yên bình cho nhân dân. Việc lập đền thờ cùng với tổ chức lễ hội khiến cho câu chuyện đã trở thành truyền thuyết phong phú thêm tính địa phương về người anh hùng, những nhân vật lịch sử trong kho tàng văn học dân gian của tỉnh Thái Nguyên nói riêng và kho tàng văn học dân gian của dân tộc Việt Nam nói chung. Việc đi sâu nghiên cứu, tìm hiểu truyền thuyết về người anh hùng dân tộc Dương Tự Minh và lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên cho ta thấy được vị trí của Người trong tâm thức đồng bào các dân tộc miền núi phía Bắc, đưa tâm hồn mỗi con người hướng về dân tộc với tâm niệm “uống nước nhớ nguồn”.

Ngày nay, khi xã hội ngày càng phát triển, văn hóa phương Tây ngày càng thâm nhập sâu vào trong đời sống văn hóa của con người. Mọi người bị cuốn theo làn sóng đó và ít chú ý đến giá trị văn hóa truyền thống. Trước thực trạng đó, Đảng và Nhà nước ta đã ban hành nhiều chính sách chú trọng tới sự phát triển của văn hóa, văn học dân tộc theo hướng vừa hiện đại, vừa đậm đà bản sắc dân tộc. **Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII** có viết:

“Trong điều kiện kinh tế thị trường và mở rộng giao lưu quốc tế, ta phải đặc biệt quan tâm giữ gìn và nâng cao bản sắc văn hóa dân tộc, tiếp thu tinh hoa của các dân tộc trên thế giới, đấu tranh chống lại sự xâm nhập của nền văn hóa độc hại, những khuynh hướng sùng ngoại, bất chấp đạo lý, coi thường các giá trị nhân văn”[9, tr.1]. Hưởng ứng chủ trương chính sách đó, mỗi người dân Việt Nam đã và đang tích cực khôi phục, bảo tồn và phát triển vốn văn hóa, văn học dân gian của dân tộc.

Do vậy, nghiên cứu truyền thuyết về người anh hùng chống giặc ngoại xâm kết hợp với việc tìm hiểu lễ hội để tưởng niệm họ là công việc vừa có ý nghĩa lý luận, vừa có ý nghĩa thực tiễn trong việc làm sáng tỏ hơn bản chất của thể loại truyền thuyết trong văn học dân gian Việt Nam.

2. Bộ Giáo dục và Đào tạo đã và đang đưa thêm nhiều tác phẩm dân gian vào giảng dạy ở nhà trường nhằm mục tiêu đổi mới chương trình dạy học, đòi hỏi mỗi chúng ta cần có sự hiểu biết nhất định về văn học, văn hóa dân gian của đất nước. Việc nghiên cứu hệ thống truyền thuyết về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên sẽ đóng góp cho việc giảng dạy một số vấn đề văn học tự chọn có kết quả cao.

Tính đến nay số lượng nghiên cứu, sưu tầm truyền thuyết đã có khá nhiều và cũng có những thành tựu đáng kể. Tuy vậy, mảng truyền thuyết địa phương vẫn còn ít được quan tâm. Trong tình hình chung ấy, truyền thuyết và lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên cho đến nay vẫn chưa có nhà nghiên cứu nào có công trình khảo cứu một cách có hệ thống.

3. Là người con của mảnh đất Thái Nguyên và xuất phát từ tình yêu văn học dân gian, tôi muốn đi sâu tìm hiểu để có cái nhìn cụ thể, hệ thống về chuỗi truyền thuyết Dương Tự Minh và mối quan hệ giữa nó với lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên. Đề tài được mở rộng về phạm vi và khơi sâu về nội dung thi pháp sẽ cho ta thấy rõ hơn mối quan hệ giữa truyền thuyết và lễ hội, cũng như giá trị văn học dân gian trong đời sống nhân dân Thái Nguyên nói riêng, trong đời sống của con người Việt Nam nói chung.

Từ những lý do trên, người viết với đề tài ***Hệ thống truyền thuyết và lễ hội về võ tướng Dương Tự Minh ở Thái Nguyên*** mong muốn được góp sức mình vào việc bảo tồn và lưu giữ bản sắc dân tộc. Tìm hiểu truyền thuyết và lễ hội về người anh hùng Dương Tự Minh giúp chúng ta thêm một lần nữa hiểu sâu về văn học dân gian nói chung và truyền thuyết nói riêng của dân tộc, vừa là một hiện tượng văn học, vừa là một hiện tượng văn hoá.

Việc nghiên cứu về truyền thuyết Dương Tự Minh cùng với các lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên là cơ hội để người viết tích lũy kiến thức về kho tàng truyền thuyết, từ đó bồi đắp cho học sinh lòng tự hào về truyền thống quý báu của dân tộc, khơi dậy trong các em ý thức về việc gìn giữ, bảo tồn và phát huy văn hoá dân tộc.

Trên đây là tất cả những lý do khiến người viết chọn đề tài ***Hệ thống truyền thuyết và lễ hội về võ tướng Dương Tự Minh ở Thái Nguyên***.

2. Lịch sử vấn đề

Năm 1971, công trình ***Truyền thống anh hùng dân tộc trong loại hình tự sự dân gian Việt Nam*** tập trung những bài nghiên cứu về truyền thuyết đã xuất bản. Các tác giả Nguyễn Ngọc Côn, Tầm Vu, Phan Trần, Đinh Gia Khánh và Kiều Thu Hoạch đã có những đóng góp lớn trong đó đáng chú ý là ***Truyền thuyết anh hùng trong thời kỳ phong kiến*** của tác giả Kiều Thu Hoạch.

Ngay từ khi nhà nước phong kiến được hình thành, các trí thức phong kiến đã chú ý đến việc sưu tầm, nghiên cứu truyền thuyết như Trần Thế Pháp trong *Lĩnh nam chích quái*, Lê Văn Hưu trong *Việt điện u linh*, Nguyễn Dữ thể hiện trong *Truyện kỳ mạn lục*... Các tác giả đã dày công biên soạn lại nhiều truyền thuyết, khảo sát về các mặt địa lý, kinh tế, văn hóa dân tộc. Song các tác phẩm trên mới bắt đầu là ghi chép truyền thuyết còn văn hóa văn nghệ dân tộc thiểu số của địa phương thì chưa được chú ý.

Đến nay, nhiều nhà nghiên cứu đã khám phá ra những vấn đề của truyền thuyết và sinh hoạt lễ hội. Họ đã dày công sưu tầm, nghiên cứu và lý giải nó với nhiều tâm huyết.

Khi nghiên cứu văn bản dân tộc học ngôn ngữ, Bronislap Malinopsoki đã tuyên bố lý thuyết về việc sưu tầm văn bản trong ngữ cảnh. Quan niệm Folklore của ông khiến nhiều người theo trường phái chức năng chấp nhận phương pháp tiếp nhận văn hóa dân gian trong ngữ cảnh, và có ngữ cảnh nào tuyệt vời hơn môi trường của lễ hội.

Trong cuốn sách *Thông báo văn hóa dân gian* của Viện khoa học xã hội Việt Nam - Viện nghiên cứu văn hóa, các tác giả đã đề cập đến mối quan hệ giữa văn hóa dân gian với lễ hội và với đời sống hiện đại. Trong các bài viết, nhiều nhà nghiên cứu đã tìm hiểu khá sâu sắc về nguồn ngữ văn dân gian nói chung (các thể loại và vấn đề lý luận), lễ hội phong tục, nghệ thuật và ẩm thực dân gian. Mối quan hệ giữa truyền thuyết với đời sống hiện đại và lễ hội cũng được nói đến trong bài của tác giả Trần Thị An, Nguyễn Quang Khải. [29, tr.6]

Tuy các bài viết không đề cập đến truyền thuyết về Dương Tự Minh nhưng chúng giúp cho chúng tôi có cái nhìn hệ thống về truyền thuyết Dương Tự Minh trong thời hiện đại.

Khái quát lịch sử nghiên cứu truyền thuyết về Dương Tự Minh và lễ hội về Dương Tự Minh ở Thái Nguyên, chúng tôi thống kê được một số công trình nghiên cứu sau: